

บทบาททางการเมืองของสตรีต่อการปฏิบัติหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎร
ของนักการเมืองสตรีในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
Women's Political Roles for Duty Working in the House of Parliament of
Female Politicians in Bangkok and Metropolitan Area

ฉัฐศุภางค์ สารมาศ* ธัชชนันท์ อิศรเดช** ยุทธนา ปราณีต***

Chatsuphang Saramart* Thatchanan Issaradet** Yuttana Praneet***

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย* ประธานกรรมการ** กรรมการ***

Doctor of Philosophy Program in Political Science Mahachulalongkornrajavidyalaya
University* Advisor** Co-Advisor***

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสตรี 2. เพื่อศึกษาความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อบทบาททางการเมืองของสตรี และ 3. เพื่อนำเสนอการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการแสดงบทบาททางการเมืองของสตรีตามหลักพุทธธรรม ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 400 คน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามประเมินค่า 5 ระดับ ที่มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.98 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน จากนั้นนำผลการวิจัยมาสังเคราะห์เป็นรูปแบบ นำมาพัฒนาโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 รูปหรือคน เพื่อยืนยันรูปแบบ

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสตรีต่อการปฏิบัติหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรของนักการเมืองสตรีในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ได้แก่ การศึกษาช่วยส่งเสริมให้สตรีมีความมั่นใจในความรู้ความสามารถ อิทธิพลของครอบครัวเป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการส่งเสริมผลักดันให้สตรีได้ส่งสมประสงค์ทางการเมือง อิทธิพลของสื่อในทางการเมืองการเข้าถึงสื่อได้สามารถนำสื่อมาใช้ในการทำงานย่อมได้เปรียบทางการเมือง อุดมการณ์ทางการเมืองเปิดโอกาสให้สตรีได้มีพื้นที่ในการแสดงบทบาทและให้การยอมรับความสามารถของสตรีมากขึ้น

2. ความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อบทบาททางการเมืองของสตรี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$) เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ดังนี้ ด้านความโปร่งใสและการเข้าถึงได้ ($\bar{X} = 3.46$) ด้านการมีส่วนร่วมในนโยบายระหว่างประเทศ ($\bar{X} = 3.43$) ด้านการตรวจสอบฝ่ายบริหาร ($\bar{X} = 3.41$) ด้านการทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติ ($\bar{X} = 3.35$) ด้านความ

สำนึกรับผิดชอบ ($\bar{X} = 3.32$) และด้านการเป็นตัวแทนของประชาชน ($\bar{X} = 3.27$) ตามลำดับ ทั้งนี้ การเป็นตัวแทนของประชาชนจะต้องมีความจริงใจ มีความใฝ่รู้ มีความรับผิดชอบ มีความสามารถทางสติปัญญา มีสติ มีความรอบคอบ มีธรรมะคารวตา มีหิริโอตตปปะ การตรวจสอบฝ่ายบริหาร โดยธรรมชาติสตรีตรวจสอบผู้ชายเป็นเรื่องที่ยาก จึงควรผลักดันให้มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการธิการ การทำหน้าที่นิติบัญญัติจะต้องมีส่วนร่วมในการเสนอร่างพระราชบัญญัติต่าง ๆ ด้วยการเป็นคณะกรรมการธิการ ความโปร่งใสและการเข้าถึงได้เน้นการสื่อสารของคนภายในพรรคและการสื่อสารออกสู่สาธารณะจะต้องเป็นส่วนหนึ่งในการทำการเมืองให้พัฒนาประเทศมากขึ้น ความสำนึกรับผิดชอบจะต้องสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้กับสังคม การมีส่วนร่วมในนโยบายระหว่างประเทศควรมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการ อนุกรรมการ อนุกรรมการ หรือเป็นที่ปรึกษาในคณะทำงาน

3. การพัฒนาเพื่อส่งเสริมการแสดงบทบาททางการเมืองที่คาดหวังของสตรีตามหลักไตรสิกขา พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$) แยกพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ชั้นปัญญา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 5.62$) ชั้นศีล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.74$) และ ชั้นสมาธิ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.56$) ตามลำดับ ทั้งนี้ การพัฒนาบทบาททางการเมืองของสตรีตามหลักไตรสิกขา ศีล (คุณธรรม) การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย สมาธิ (ความตั้งใจ) การมีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ปัญญา (ความรู้) การมีความรอบรู้ในการออกกฎหมาย

คำสำคัญ : บทบาททางการเมืองของสตรี, การปฏิบัติหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎร, นักการเมืองสตรี, กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

Abstract

Objectives of this dissertation were: 1. To study the Women's Political Roles, 2. To study people's expectation of the Women's Political Roles and 3. To propose the Women's Political Roles according to Buddhadhamma. Methodology was the mixed methods: The quantitative research, by survey method, data were collected from 400 samples who were the people with the right to votes in Bangkok and Metropolitan areas with 5 levels-valued scale questionnaires for the confidence in vicinity for the people's expectation, with 5 levels-valued scale questionnaires with validity value at 0.98. Data were analyzed with frequency, percentage, mean and standard deviation. The qualitative research, data were collected from 18 key informants. Data were analyzed to form basic model to submit to 10 participants for focus group discussion to confirm the developed model to promote the Women's Political Roles according to Buddhadhamma.

Findings were as follows:

1. Factors that promoted the Women's Political Roles were education that promoted women to have more confidence in themselves. Family Influence was the

Important motif to drive women to accumulate political Experiences. Political media and media access were the political advantages. Political ideology opened the space for women to play the political roles that led to more social acceptance of women's political roles.

2. People's expectation of the Women's Political Roles: by overall was at Medium Level ($\bar{X}=3.37$). The Representativeness of Parliament; It was found that female politicians must have sincerity, eagerness to learn, with responsibility, Intellectual ability, mindfulness, prudence, respect and Hiri Ottappa. Parliamentary oversight over the Executive aspect; It was found that by its nature it was difficult for woman to inspect man, so female politicians should be appointed Members of Committees. Parliament's Legislative Capacity Aspect; Female politicians should Involve in law drafting by being members of Committees. The transparency and Accessibility of Parliament Aspect; It was found that communication with in the Political Parties and communication to the public must be the part of the political communication for Country Development, The Accountability of Parliament Aspect; It was found that there must be good creativity for the society. Parliament's Involvement in International Policy Aspect; It was found that there should be participatory parts by being Committee, Sub-Committee or Advisors to the Working Committee.

3. Promotion development for Women's Political Roles, by overall, it was at high level ($\bar{X}=4.00$). Classifying by sides from high to low was that: at Pañña level, by overall It was at highest level ($\bar{X}=5.00$). at Sīla level was at high level ($\bar{X}=3.74$), at Samādhī level was at high level ($\bar{X}=3.56$) accordingly. The findings from in-depth-interview were that promotion development of Women's Political Roles for Duty Working in the House of Parliament of Female Politicians in Bangkok and Metropolitan Area according to Tisikkhā, Threefold Training, Sīla morality, performing duty according to the laws, Samādhī Intention, strong intention to perform duty, Pañña, Knowledge, all around knowledge to issue the laws.

Keywords : Women's Political Roles, The House of Parliament, Female Politicians, Bangkok and Metropolitan Area.

บทนำ

อุปสรรคในการทำงานการเมืองของสตรี คือ เรื่องของโอกาสและความเป็นผู้หญิง ภาระหน้าที่ที่ผู้หญิงทั้งหลายต้องแบกรับ เป็นการจำกัดการทำงานของผู้หญิง ความเป็นแม่ก็ดี ภาระในการดูแล

ครอบครัว และการเปิดโอกาสในการทำหน้าที่ด้านอื่นอีก สิ่งที่ทำทายเป็นการเป็นนักการเมืองหญิง สำหรับในประเทศไทย สัดส่วนนักการเมืองหญิงไม่ได้มากนัก และบทบาทที่ถูกจำกัดด้วยภาระหน้าที่ กฎหมายและวัฒนธรรม แต่ด้วยประเทศค่อย ๆ เปิดกว้าง ผู้หญิงลุกขึ้นมายืนหยัดทำหน้าที่ผู้นำหรือผู้บริหารประเทศได้ นั้นเป็นจุดที่หลาย ๆ ฝ่ายควรหันมามองว่า อะไรที่ผู้หญิงมีความสามารถ ถ้าหลายฝ่าย เปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้มีโอกาสแสดงความสามารถ แสดงฝีมือ ผู้หญิงก็สามารถทำได้เช่นกัน การสร้าง แรงจูงใจให้ผู้หญิงเข้าสู่ภาคการเมือง หลายฝ่ายต้องช่วยกันแล้วเปิดโอกาส ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา โอกาส และบทบาทต่าง ๆ การกระตุ้นให้ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมพร้อมที่จะทำงานทางด้านการเมือง ทุกคนต้อง ช่วยกัน งานทางด้านกฎหมายที่จะช่วยเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้ทำงานด้านการเมือง พวกเราต้องช่วยกัน หัวใจต้องตั้งต้นจากการเสียสละที่จะเข้ามาทำงานทางด้านการเมือง ต้องมีก่อน และไม่ใช่ง่ายที่ผู้หญิงจะ เข้ามาทำงานการเมือง เพราะต้องใช้ความอดทนที่สูง สัดส่วนในเรื่องการทำงานการเมืองที่เพิ่มให้ผู้หญิง นั้น เป็นเรื่องที่ดีในเชิงกฎหมาย ถ้าพื้นฐานแรงจูงใจสิ่งที่ทำให้ผู้หญิงรู้สึกว่าจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองนั้นไม่มี ก็จะไม่มีความหมายอะไร ถ้าสังคมภาคส่วนต่าง ๆ เปิดโอกาสให้ผู้หญิงก้าวเข้ามาทำหน้าที่ ตรงนี้ ในวันสตรีสากล ถ้าต้องเริ่มจากการเริ่มลงมือทำเพื่อให้สังคมเกิดความเท่าเทียม ต้องเกิดจากความ คิด ทศนคติที่ไม่มีอคติ หลายฝ่ายต้องพูดคุยกัน แล้วเปิดทางให้แต่ละส่วนได้ทำหน้าที่ตามที่แต่ละ ฝ่ายสามารถทำได้ และทำได้ดีเพื่อให้เกิดความสมดุล ตอนนี้อคติความเท่าเทียมกันในเรื่องของเพศมีมากขึ้น แม้ว่าจะถูกปิดบังด้วยเรื่องวัฒนธรรม แต่ว่าถ้าหัวใจยอมรับทั้งชายหญิงบนความเท่าเทียมกันและสามารถ ทำงานสานประโยชน์กันและกันบนความเท่าเทียมได้ ก็จะเป็นความสมดุลที่ยังประโยชน์ได้ (ไทยรัฐ [ออนไลน์] “ข่าวการเมือง” สัมภาษณ์ ชะวรลัทธิ์ ชินธรรมมิตร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดราชบุรี พรรคเพื่อไทย. จาก www.thairath.co.th สืบค้นเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2562)

การเมืองในอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรล้วนเป็นผู้ชาย เนื่องด้วยความเชื่อในสังคมจะมองสตรี เป็นเพียงแม่บ้าน และมักจะไม่ได้รับความยอมรับในสังคม ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง มีการกำหนดความเท่าเทียมกันอย่างชัดเจนในกฎหมายรัฐธรรมนูญ เป็นการจุดประกายให้สตรีที่มีความสามารถได้แสดงบทบาททางการเมือง และเป็นการยืนยันให้เห็นถึงความสามารถของสตรีอย่าง ชัดเจน จากการเลือกตั้งในปี 2557 สตรีได้เข้ามามีบทบาททางการเมือง ซึ่งประเทศไทยจัดอยู่ในอันดับที่ 182 มีผู้หญิงเข้าสภาผู้แทนราษฎรเพียง 13 คนคิดเป็น 5.4% ของ 240 ที่นั่ง (สหภาพรัฐสภา [ออนไลน์], จาก <https://thaipublica.org/2019/03/woman-in-parliament-politics/>, สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2562) ผลการเลือกตั้งวันที่ 24 มีนาคม 2562 มีผู้สมัครที่เป็นผู้หญิงได้รับเลือกมาเป็น ส.ส. ทั้งหมด 76 คนจากทุกพรรค ซึ่งคำนวณได้เป็นร้อยละ 14 ซึ่งถือว่าน้อยกว่าหลายประเทศในโลก สำหรับงานวิจัยฉบับ นี้ได้ศึกษาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งประกอบด้วยจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรี จังหวัด กรุงเทพมหานครจำนวน 9 คน จังหวัดนครปฐม จำนวน 1 คน และจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 1 คน (มติ ชน, “เลือกตั้ง 62 ส.ส. หญิงไทยครอง 76 ที่นั่ง นับได้ร้อยละ 14 น้อยกว่าค่าเฉลี่ยโลก”, [ออนไลน์] จาก <https://workpointnews.com/2019/05/26/women-in-thai-parliament/>, สืบค้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2562)

จึงควรพัฒนาเพื่อส่งเสริมการแสดงบทบาททางการเมืองตามหลักไตรสิกขา สามารถนำผลการวิจัยที่เป็นองค์ความรู้ไปใช้ในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสตรีเพื่อความเข้มแข็งต่อการปฏิบัติหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในอนาคต

คำถามวิจัย

1. ปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสตรี เป็นอย่างไร
2. ความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อบทบาททางการเมืองของสตรี เป็นอย่างไร
3. การพัฒนาเพื่อส่งเสริมการแสดงบทบาททางการเมืองที่คาดหวังของสตรีตามหลักไตรสิกขา เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสตรี
2. เพื่อศึกษาความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อบทบาททางการเมืองของสตรี
3. เพื่อนำเสนอการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการแสดงบทบาททางการเมืองที่คาดหวังของสตรีตามหลักพุทธธรรม

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสตรี
2. ทำให้ได้รู้ถึงความคาดหวังของสังคมที่มีต่อบทบาททางการเมืองของสตรี
3. ทำให้ได้นำเสนอการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการแสดงบทบาททางการเมืองที่คาดหวังของสตรี
4. ทำให้สามารถนำผลการวิจัยที่เป็นองค์ความรู้ไปใช้ในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสตรีเพื่อความเข้มแข็งในการปฏิบัติหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในอนาคต

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) กล่าวคือ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาในรายละเอียดที่สำคัญ และมีความครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำการศึกษาอย่างครบครัน พร้อมกันนั้นในการวิจัยเชิงคุณภาพจะทำให้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึก (In-depth) ที่มีรายละเอียดชัดเจนสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะได้ (Analytic Induction)

การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนผู้มีสิทธิ์

เลือกตั้งในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยใช้สูตรการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร่ยามาเน่ (Taro Yamane) จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผ่านการตรวจโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพ และระดับรายได้ ซึ่งเป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อบทบาททางการเมืองของสตรี ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ การเป็นตัวแทนของประชาชน การตรวจสอบฝ่ายบริหาร การทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติ ความโปร่งใสและการเข้าถึงได้ ความสำนึกรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมในนโยบายระหว่างประเทศ (สถาบันพระปกเกล้า 2555 : 2-17) ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ที่มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.98

ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองที่คาดหวังของสตรีตามหลักไตรสิกขา ที่มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.84

การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 ท่าน แบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ข้าราชการ ประชาชน นักวิชาการ ด้านรัฐศาสตร์ นักการเมือง นักเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาสตรี และผู้นำชุมชนในพื้นที่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งผ่านการตรวจโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบปลายเปิด แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 สัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสตรีในสภาผู้แทนราษฎร

ตอนที่ 3 สัมภาษณ์เกี่ยวกับการส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสตรีตามหลักไตรสิกขา

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยหาความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตามโดยการใช้การประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์เสนอข้อมูล ดังนี้

(1) ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

(2) ข้อมูลเกี่ยวกับความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อบทบาททางการเมืองของสตรีใช้การวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)

(3) ข้อมูลที่ได้จากคำถามปลายเปิด นำมาจับกลุ่มคำตอบวิเคราะห์รายชื่อ วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis techniques) นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงในลักษณะเชิงบรรยาย

(4) เมื่อผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและจัดทำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ดังต่อไปนี้ จัดกลุ่มเอกสารที่จะวิเคราะห์ สังเคราะห์ออกเป็นกลุ่มข้อมูลต่าง ๆ นำข้อมูลจากกลุ่มเอกสารมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา สรุปประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางการเมืองของสตรี วิเคราะห์ข้อมูลจาก

แบบสัมภาษณ์โดยจะประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ข้อเสนอแนะ ที่ได้นำมาวิเคราะห์ ในลักษณะเชิงบรรยาย สร้างรูปแบบ “การพัฒนาเพื่อส่งเสริมการแสดงบทบาททางการเมืองที่คาดหวังของสตรีต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างเข้มแข็งในสภาผู้แทนราษฎรของนักการเมืองสตรีในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลตามหลักพุทธธรรม” และนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำชี้แนะ ปรับปรุงแก้ไขรูปแบบตามคำแนะนำ เพื่อจัดการสนทนากลุ่ม โคนผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านพระพุทธศาสนา ด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 10 รูปหรือคน

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่ส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสตรี พบว่า การศึกษาทำให้สตรีมีความเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถ มีความกล้าหาญที่จะทำงานเพื่อสังคมมากยิ่งขึ้น ทำให้มองการณ์ไกล และประกอบกับคุณสมบัติที่มีเฉพาะตน เช่น ความละเอียดรอบคอบ ความอ่อนโยน ความเข้มแข็งอดทน ความมุ่งมั่นที่มีอยู่ในตัวของสตรี ก็ยิ่งส่งเสริมให้แสดงบทบาททางการเมืองทั้ง 6 ด้านของสตรีในการปฏิบัติหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรของนักการเมืองสตรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จได้ อิทธิพลของครอบครัว พบว่า สตรีส่วนใหญ่ที่สามารถเข้ามาทำหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรได้นั้น มีต้นทุนที่สำคัญมาจากครอบครัวเป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการส่งเสริมผลักดันให้สตรีได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น กิจกรรมการบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ การช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ที่เดือดร้อนในสังคม เป็นต้น ทำให้ครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวที่เป็นนักการเมืองมีโอกาสได้ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน จึงเป็นการเก็บเกี่ยวประสบการณ์ ปลูกฝังให้มีจิตใจที่ยึดมั่นในอุดมการณ์ และสามารถนำมาใช้ในการแสดงบทบาททางการเมืองทั้ง 6 ด้านได้ ปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสตรีในการปฏิบัติหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรของนักการเมืองสตรี อิทธิพลของสื่อมวลชน พบว่า สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือที่สามารถเป็นหูเป็นตาในการแสดงบทบาททางการเมือง มีอิทธิพลต่อหลาย ๆ ฝ่าย สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวของสังคมตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ไปจนถึงระดับโลก นำมาใช้เผยแพร่บทบาททางการเมืองทั้ง 6 ด้านได้เป็นอย่างดี ทำให้เข้าถึงประชาชนได้ สามารถเผยแพร่ผลงานของรัฐสภาผ่านสื่อต่าง ๆ ในยุคไทยแลนด์ 4.0 มีการแข่งขันสูง การเข้าถึงสื่อได้ และสามารถนำสื่อมาใช้ในการทำงานได้ ย่อมได้เปรียบทางการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง พบว่า เป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมบทบาททางการเมืองทั้ง 6 ด้านของสตรีในการปฏิบัติหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรของนักการเมืองสตรี เปิดโอกาสให้สตรีได้มีพื้นที่ในการแสดงบทบาทเพิ่มขึ้น สังคมให้การยอมรับความสามารถของสตรี และยอมรับในการเป็นผู้นำของสตรี เพราะคุณสมบัติเฉพาะของสตรีที่แตกต่างจากบุรุษ สตรีมีความอดทนสูง มองการณ์ไกล มีความอ่อนโยน มีความละเอียดรอบคอบในการทำงานสูงกว่าบุรุษเพศ

2. ความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อบทบาททางการเมืองของสตรี ด้านการเป็นตัวแทนของประชาชน พบว่า ตัวแทนของประชาชนจะต้องประกอบไปด้วย 1) จะต้องมีความจริงใจ ซึ่งเป็นสัจจะที่ต้องปฏิบัติตามหลักทวารวาทธรรม 2) จะต้องมีความใฝ่รู้ มีฉันทะในการพยายามพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา 3) จะต้องมีความรับผิดชอบ ตามบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและรับผิดชอบต่อบทบาทของความ เป็นสตรี 4) ความสามารถทางสติปัญญา จะต้องมีความรอบรู้และมีความสามารถ 5) มีสติ มีความ

รอบคอบ เฉลียวฉลาด 6) ต้องมีธรรมะคารวตา เคารพในธรรมะ กฎ กติกาของบ้านเมือง และต้องเคารพ ในประเพณีที่ดั่งงามของบ้านเมือง 7) จะต้องมีหิริโอตตปปะ มีความรู้สึกไวต่อบาปและบุญ ด้านการ ตรวจสอบฝ่ายบริหาร พบว่า บทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการปฏิบัติหน้าที่ตรวจสอบฝ่าย บริหาร ตรวจสอบหน่วยงานราชการ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจ โดยธรรมชาติผู้หญิงตรวจสอบผู้ชายเป็น เรื่องที่ยาก จะต้องผลักดันให้สตรีมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการในคณะทำงาน ด้านการทำหน้าที่ นิติบัญญัติ พบว่า บทบาทด้านการทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติ จะต้องแก้ไขปัญหาของประชาชนได้อย่าง แท้จริง เช่น การมีส่วนร่วมในการเสนอร่าง พ.ร.บ. ต่าง ๆ สมาชิกสภาผู้แทนสตรีสามารถที่จะมีส่วนร่วม ในการเข้าไปเป็นคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ ในคณะทำงานได้ ด้านความโปร่งใสและการ เข้าถึงได้ พบว่า ความโปร่งใสและการเข้าถึงได้ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสภากับประชาชน เช่น การ ทำหน้าที่โฆษกพรรค ข้อมูลที่จะสื่อสารต้องมีการพูดคุยกันก่อน และสื่อสารจากทางเดียว (เน้นเสียง) ผ่าน ทีมโฆษกพรรคออกไป ทั้งการสื่อสารของคนภายในพรรคและการสื่อสารออกสู่สาธารณะ ต้องเป็นส่วน หนึ่งในการทำการเมืองให้พัฒนาประเทศมากขึ้น และเลิกวาทกรรมที่ทำให้ประเทศบอบช้ำ ด้านความ สำคัญรับผิดชอบ พบว่า รัฐบาลต้องสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้กับสังคม ฝ่ายค้านต้องเสนอแนะในสิ่งที่มีประโยชน์ ภาคประชาชนต้องแสดงสิทธิหน้าที่ตามกรอบของกฎหมาย ด้านการมีส่วนร่วมในนโยบายระหว่างประเทศ พบว่า ควรมีส่วนร่วมในนโยบายระหว่างประเทศ เช่น องค์การเพื่อการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศ และเพิ่มพลังของผู้หญิงแห่งสหประชาชาติ ลัทธิสตรีนิยม คณะมนตรีสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ เป็นต้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีควรมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ หรือเป็นที่ปรึกษาในคณะทำงาน

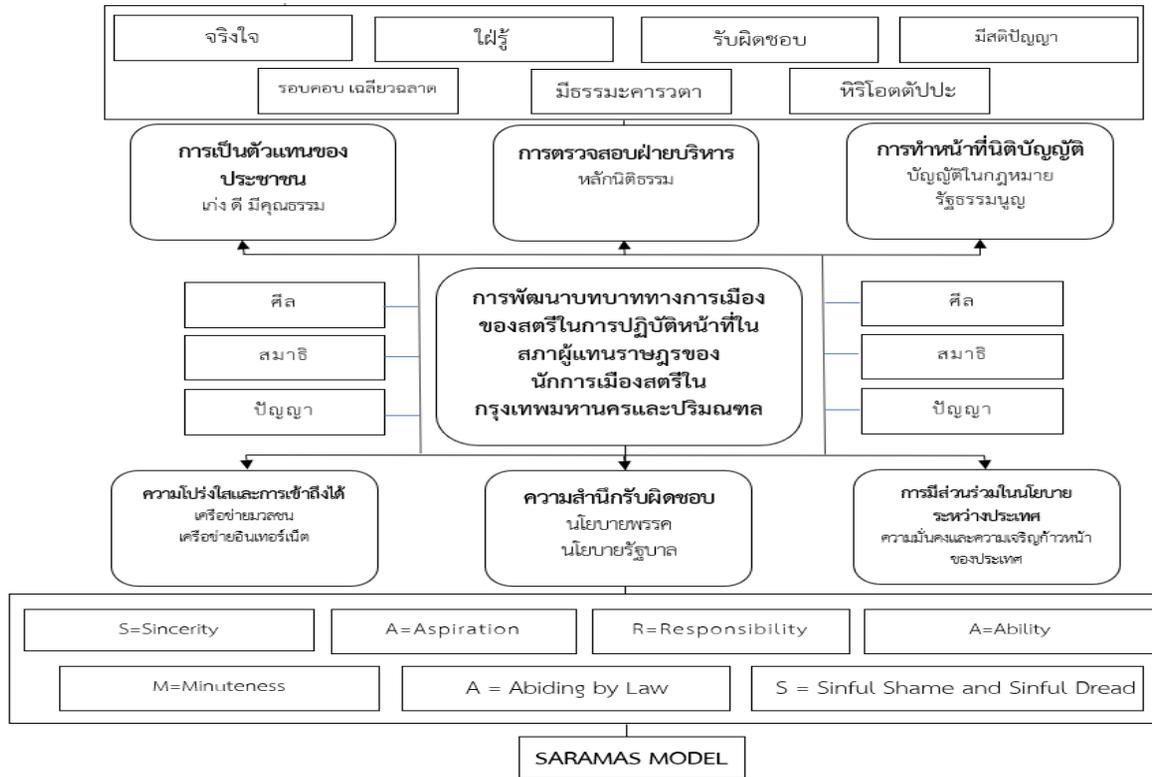
ผู้ตอบแบบสอบถามโดยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 221 คน คิดเป็นร้อยละ 55.30 มีอายุ ระหว่าง 38- 47 ปี จำนวน 204 คน คิดเป็นร้อยละ 51.00 มีระดับการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาตรี จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 30.80 มีอาชีพข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 123 คน คิดเป็น ร้อยละ 30.80 มีรายได้ระหว่าง 15,001 – 25,000 บาท จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 33.50 ความ คาดหวังของประชาชนต่อบทบาททางการเมืองของสตรี พบว่า ประชาชนมีความคาดหวังต่อบทบาททาง การเมืองของสตรี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$, S.D.=0.58) เมื่อพิจารณาโดยเรียงตาม ค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้านดังนี้ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้าน ความโปร่งใสและการเข้าถึงได้ ($\bar{X} = 3.46$, S.D.=1.09) รองลงมาได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในนโยบาย ระหว่างประเทศ ($\bar{X} = 3.43$, S.D.=1.03) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการเป็นตัวแทนของ ประชาชน ($\bar{X} = 3.27$, S.D.=1.11) ตามลำดับ

3. การพัฒนาเพื่อส่งเสริมการแสดงบทบาททางการเมืองที่คาดหวังของสตรีตามหลักพุทธธรรม พบว่า การศึกษาช่วยส่งเสริมให้สตรีมีความมั่นใจในความรู้ความสามารถของตนเองมากขึ้น อิทธิพลจาก ครอบครัวเป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการส่งเสริมผลักดันให้สตรีได้ส่งสมประสงค์ทางการเมือง อิทธิพล ของสื่อในทางการเมืองการเข้าถึงสื่อได้สามารถนำสื่อมาใช้ในการทำงานได้ ย่อมได้เปรียบทางการเมือง อุดมการณ์ทางการเมืองเปิดโอกาสให้สตรีได้มีพื้นที่ในการแสดงบทบาทเพิ่มขึ้น สังคมให้การยอมรับ

ความสามารถของสตรีมากขึ้น ความคาดหวังของประชาชน พบว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีมีความเป็นแม่โดยสัญชาติญาณ คือ มีจิตใจอ่อนโยน มีการประนีประนอม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์กับทุก ๆ ฝ่าย มีความทุ่มเท เพราะผู้หญิงมักจะไม่มีภาระหลงอบายมุข จึงมีเวลาที่จะทุ่มเทในหน้าที่การงานมากยิ่งขึ้น ผู้หญิงมีความหนักแน่นกว่าผู้ชาย มีหิริโอตตปะสูงกว่าผู้ชาย สตรีจะยึดมั่นในศีลธรรม ประพฤติปฏิบัติ ตามหลักของศีลอย่างเข้มแข็ง ด้วยความเป็นคนรอบคอบ มีหิริโอตตปะ (ศีล) มีความขยัน อดทน และ มุ่งมั่น (สมาธิ) รอบรู้เท่าทันสถานการณ์ (ปัญญา) สตรีมีการเคารพในกฎ กติกา ปฏิบัติตามข้อกำหนด อย่างเข้มแข็ง มีธรรมาคารวะตา เคารพในธรรมะ กฎ กติกาของบ้านเมือง และเคารพในประเพณีที่ดั่งาม ของบ้านเมือง มีความรู้สึกไวต่อบาปและบุญ นักการเมืองสตรีเป็นสีสันทางการเมือง มีการใช้คุณสมบัติ ของการเป็นสตรีทำให้บรรยากาศทางการเมืองดีขึ้น ช่วยลดความรุนแรงทางการเมืองลงได้ บทบาททาง การเมืองของสตรี ต้องมีคุณภาพสูงกว่าคนทั่วไป สตรีจะต้องเข้มแข็ง เสียสละ ขยัน อดทน มีความรู้ ความสามารถ มีความกล้าหาญ ซื่อสัตย์ สตรีเป็นกลุ่มที่มีคุณลักษณะพิเศษ ชักจูงใจให้เกิดความชอบธรรม แสวงหาความร่วมมือให้ผลงานสำเร็จผล บทบาททางการเมืองของสตรีจะต้องเป็นผู้ที่ประกอบด้วย คุณธรรม จริยธรรมของความเป็นผู้นำ ฉะนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีต้องพัฒนาตนเองมาสู่ 3 ประการ ดังนี้ 1) ผู้นำจะต้องเข้มแข็งมากกว่าคนอื่น 2) ผู้นำจะต้องมีรู้ดีกว่าคนอื่น 3) ผู้นำต้องมี คุณธรรมสูงกว่าคนอื่น การพัฒนาเพื่อส่งเสริมการแสดงบทบาททางการเมืองที่คาดหวังของสตรีตามหลัก ไตรสิกขา โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.00$ S.D.=0.51) เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไป หาน้อย ดังนี้ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ชั้นปัญญา ($\bar{X}=5.62$ S.D.= 0.24) รองลงมาได้แก่ การ ชั้นศีล ($\bar{X}=3.74$, S.D.=0.95) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ชั้นสมาธิ ($\bar{X}=3.56$, S.D.=0.98) ตามลำดับ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่เป็นองค์ความรู้ไปใช้ในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสตรีเพื่อ ความเข้มแข็งต่อการปฏิบัติหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎร ทำให้ได้นำเสนอการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการแสดง บทบาททางการเมืองที่คาดหวังของสตรีตามหลักไตรสิกขา ซึ่งผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย ดังกล่าวมาสรุปเป็นความสัมพันธ์เชิงแผนภาพ ดังนี้

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยที่เป็นองค์ความรู้ไปใช้ในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสตรีเพื่อความเข้มแข็งต่อการปฏิบัติหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรตามหลักไตรสิกขา ผู้วิจัยได้กล่าวถึงประเด็นที่น่าสนใจ และมีความสำคัญมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

การพัฒนาเพื่อส่งเสริมการแสดงบทบาททางการเมืองที่คาดหวังของสตรีต่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างเข้มแข็งในสภาผู้แทนราษฎรของนักการเมืองสตรีตามหลักไตรสิกขา พบว่า โดยรวม อยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่า การนำหลักไตรสิกขามาบูรณาการใช้เพื่อพัฒนาบทบาททางการเมืองของสตรีมีความสอดคล้องเป็นอย่างดี ซึ่งจะช่วยลดมุมมองที่นักการเมืองผู้ชายมองสตรีเป็นเพียงแม่บ้าน เนื่องจากสตรีจะยึดมั่นในศีลธรรม ประพฤติปฏิบัติตามหลักของศีลอย่างเข้มแข็ง ด้วยความเป็นคนรอบคอบ มีหิริโอตตปปะ (ศีล) มีความขยัน อดทน และมุ่งมั่น (สมาธิ) รอบรู้เท่าทันสถานการณ์ (ปัญญา) ถึงพร้อมด้วยความสามารถที่จะนำมาพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ขวัญษา เอกจิตต์และอุทัย สติมัน (2559 : 170)** ได้วิจัยเรื่อง “หลักไตรสิกขากับการพัฒนาตน” พบว่า การศึกษาตลอดชีวิต ไม่มีที่สิ้นสุดในชีวิตของสิ่งมีชีวิต เพราะจุดมุ่งหมายของชีวิตคือการศึกษาเป็นการศึกษาพัฒนามนุษย์หรือการเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตน ที่เรียกว่า สึกขา กับการดำเนินชีวิตที่ดีของมนุษย์ ที่เรียกว่ามรรค คือการดำเนินชีวิตชนิดที่มีการศึกษาพัฒนาชีวิตไปด้วยในตัว จึงจะเป็นชีวิตที่ดี สึกขา ก็คือการพัฒนาตนเองของมนุษย์ ให้ดำเนินชีวิตได้ตั้งงามถูกต้อง นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา ได้จัดหลักแห่งการศึกษา เพื่อให้มองเห็นการปฏิบัติได้เด่นชัดขึ้น หลักการศึกษาที่ว่านั้นมี 3 ประการ คือ

ศีล สมาธิ และปัญญา ที่เรียกว่า “ไตรสิกขา” และสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ประทีน แสงไทย, พระราชปริยัติกวี และพระมหาพรชัย สิริวโร** (2561 : 1334-1335) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรี เพื่อพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม” พบว่า การเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีตามศาสตร์สมัยใหม่ มุ่งส่งเสริมให้สตรีเริ่มต้นจากการมีบทบาทในครอบครัว เพิ่มความรู้ให้มีอาชีพเพื่อพัฒนาชุมชน มีทักษะการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ รอบรู้กฎหมายเพื่อเข้าร่วมและมีบทบาททางการเมืองการปกครองในชุมชนหรือท้องถิ่น หลักพุทธธรรมที่ช่วยเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย หลักพรหมวิหาร 4 หลักฆราวาสธรรม 4 และหลักทศ 6 เพื่อให้เกิดความมั่นคงแก่ครอบครัว แบ่งเวลาพัฒนาชุมชน หลักไตร-สิกขา และหลักพาหุสัจจะ ใช้สนับสนุนการพัฒนาจิตและปัญญาเพื่อแก้ปัญหาชุมชน หลักทฤษฎีธรรมมีกัตถะเพื่อส่งเสริมพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ที่พึ่งตนเองและชุมชนได้ หลักธรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และสร้างความรักสามัคคีในชุมชน ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 หลักสาราณียธรรม 6 และหลักธรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการบริหารการปกครองให้ชุมชนทำงานเป็นหมู่คณะเพื่อสร้างความมั่นคงและยั่งยืนได้แก่หลักอปริหานิยธรรม และอคติธรรม รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม พบรูปแบบที่เรียกว่า “LPD Model for Women” ประกอบด้วย ชั้นเรียนรู้ คือ การส่งเสริมโลกแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปฏิบัติ คือ การส่งเสริมให้สตรีได้แสดงตนเป็นแบบอย่างที่ดีตามบทบาทหน้าที่ทั้งส่วนตัวและสังคม ชั้นพัฒนา คือ การเสริมสร้างศักยภาพสตรีเพื่อให้มีพลังยิ่งขึ้นด้วยการใช้หลักพุทธธรรมมาเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตตนเองในทางที่ตรงและนำพาชุมชนให้เจริญเข้มแข็งและยั่งยืน พัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรมีการรณรงค์ให้ผู้หญิงมีความกล้าในการลงสมัครรับเลือกตั้ง และรณรงค์ให้ผู้หญิงเลือกผู้หญิงด้วยกัน ควรส่งเสริมนักการเมืองสตรีให้มีส่วนร่วมโดยการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการธิการ หรืออนุกรรมการ โดยกำหนดไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

ควรจัดตั้งองค์กรปกป้อง ส่งเสริม และคุ้มครองนักการเมืองสตรี และควรเพิ่มโควตานักการเมืองสตรี

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรวิจัยเกี่ยวกับเรื่องรูปแบบการบูรณาการหลักทริโอดตบะมาใช้ในการส่งเสริมบทบาทการเป็นตัวแทนของประชาชนต่อการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อลดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน
- 2) ควรวิจัยเกี่ยวกับเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งของนักการเมืองสตรี

เอกสารอ้างอิง

- ขวัญษา เอกจิตต์และอุทัย สติมัน. (2559). หลักไตรสิกขากับการพัฒนาตน. **วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์**. 3(2) : 170.
- ไทยรัฐ [ออนไลน์] “ข่าวการเมือง” สัมภาษณ์ ชะวรลัทธิ ชินธรรมมิตร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดราชบุรี พรรคเพื่อไทย. จาก www.thairath.co.th สืบค้นเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2562.
- ประทีน แสงไทย, พระราชปริยัติกวี และพระมหาพรชัย สิริวโร. (2561). รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรี เพื่อพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม. **ดุष्ฎินิพนธ์พุทธศาสตร์ดุष्ฎินิพนธ์บัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มติชน, “เลือกตั้ง 62 ส.ส. หญิงไทยครอง 76 ที่นั่ง นับได้ร้อยละ 14 น้อยกว่าค่าเฉลี่ยโลก”, [ออนไลน์] จาก <https://workpointnews.com/2019/05/26/women-in-thai-parliament/>, สืบค้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2562)
- สถาบันพระปกเกล้า. (2555). **สถาบันการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตยไทย : การดำเนินงานของรัฐสภาตามเกณฑ์และตัวชี้วัดของสหภาพรัฐสภา (IPU)**. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร สถาบันพระปกเกล้า.
- สหภาพรัฐสภา [ออนไลน์], จาก <https://thaipublica.org/2019/03/woman-in-parliament-politics/>, สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2562).